

УДК 339.92

Т.Є. МАКАРЕНКО, здобувач
Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

АСИМЕТРИЧНИЙ РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті розглядаються проблеми і перспективи співробітництва держав у різних міжнародних регіональних міждержавних організаціях. Досліджуються особливості функціонування інтеграційних об'єднань (на прикладі Європейського Союзу (ЄС), Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) та асиметрія економічних відносин між ними.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційні процеси, процеси глобалізації, інтеграційні угруповання, Економічний союз, асиметрія рівнів розвитку, ЄС, НАФТА.

Вступ. Поглиблення економічних інтеграційних взаємозв'язків між країнами на різних рівнях та в різних формах при всій нерівномірності цього процесу дозволяє їм повніше використовувати національні ресурси для розв'язання внутрішньогосподарських та загальносвітових завдань.

Економічна інтеграція є наслідком поглиблення міжнародного територіального поділу праці, процес зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні кордони [1, с. 43].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливостям інтеграційних процесів та впливу зазначеного явища на соціально-економічний розвиток в країнах світу на сьогодні приділяється значна увага. Зокрема це питання у своїх працях досліджують такі українські науковці: О. Білорус, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов, А. Румянцев, А. Філіпенко, Н. Мікула, А. Чухно, П. Юхименко, О. Беляєв, О. Гаврилюк, О. Шнирко та багато інших. Вагомий внесок у дослідження сутності, ефектів та теорій міжнародної економічної інтеграції здійснено західними економістами Б. Балассою, Дж. Вайнером, Е. Гекшером, Х. Джонсоном, Р. Ліп-

сі, К. Ланкастером, Дж. Міллем, Д. Рікардо, А. Смітом та ін.

В сучасній економічній літературі значна увага приділяється питанням Європейського Союзу, його інтеграційним процесам, економічним процесам в середині організації, розвитку єврорегіональної політики та впливу цих процесів на економіку України. Дослідженням цих питань займаються такі науковці, як С. Сіденко, В. Новицький, О. Білоус, В. Чужиков, В. Будкін, А. Філіпенко, В. П'ятницький, М. Пашко, О. Барановський, Є. Ніколаєва, І. Грицяк, О.У. Хомра, Б. Дубовик, П. Беленький, Н. Мікула.

Мета статті полягає у такому: обґрунтувати особливості інтеграційного розвитку сучасних світогосподарських процесів, розкрити потенціал країн – членів інтеграційних об'єднань з метою визначення їх подальшого співробітництва в межах цих угруповань (на прикладі інтеграційних об'єднань: Європейський Союз (ЄС) та Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА)).

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі потреба інтеграції національних економік у світове господарство є глобальною закономірністю та виступає одночасно тенденцією світового розвитку і передумовою подальшої інтенсифікації процесів глобалізації,

оскільки зазначене явище є об'єктивною закономірністю світового розвитку кінця XX – початку XXI ст. Одним із характерних факторів формування цілісної системи господарювання у світі виступає інтернаціоналізація світового господарства, а саме зближення національних економік шляхом посилення промислового співробітництва та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої сили між країнами.

Якісно новим і більш складним етапом інтернаціоналізації господарських зв'язків виступає економічна інтеграція, основною метою якої є більш тісне співробітництво і взаємопроникнення окремих національних господарств та забезпечення умов концентрації виробництва.

Інтеграційні угруповання є провідниками інтеграційних процесів. Історично відправною точкою економічної інтеграції в Європі стало утворення в 1951 р. Європейського об'єднання вугілля і сталі. У 1958 р. шість західноєвропейських держав (Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург) створили відповідно до Римського договору 1957 р. Європейське економічне співтовариство (ЄЕС). З часом це товариство стало першою найбільш розвинутою формою міжнародної інтеграції, перетворилось на могутнє економічне угруповання. Із розширенням складу ЄЕС відбувалося і поширення інтеграційних процесів з переходом від переважно торговельного співробітництва до тісної співпраці в інших сферах господарювання. У 90-х роках це інтеграційне об'єднання почало називатися Європейським Союзом [2, с. 124].

Новою формою фінансово-економічного співробітництва було створення єдиного валютного союзу. З 1 січня 1999 р. членами ЄС стали Австрія, Фінляндія, Швеція, що є підтвердженням подальшого наростання інтеграційних тенденцій в Європі. У 1994–1996 рр. ще десять країн подали офіційні заявки на вступ до ЄС (Угорщина, Польща, Чехія, Румунія, Словаччина, Латвія, Естонія, Литва, Болгарія, Словенія). Про своє ба-

жання приєднатися до Економічного союзу заявили також Албанія, Македонія, Хорватія, Туреччина. Стати найближчим часом асоційованим членом ЄС прагне також Україна.

Наприкінці 80-х – у 90-х роках інтеграційний процес як результат дії об'єктивних факторів світового економічного й технічного прогресу почав глобалізуватися. У світі сформувалися і діяли три потужні регіональні інтеграційні угруповання – ЄС, НАФТА, АТЕС (Організація азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва) [3, с. 453].

Економічний союз вимагає не лише інтеграції у сфері зовнішньоторговельної і виробничої діяльності, а й інтеграції економічної політики. Країни – учасниці Економічного союзу на додаток до вільного переміщення товарів, послуг фактор виробництва повинні гармонізувати грошово-кредитну політику, оподаткування та державні витрати. Крім того, учасники Економічного союзу використовують вільну валюту. Фактично останнє може бути реалізоване створенням систем фіксованих валютних курсів. Формування Економічного союзу вимагає від держав відмови від значної частини їх національного суверенітету. Це – серйозна перешкода на шляху формування Економічного союзу. Тим більше, що світова політична система побудована на вищій владі національної держави. Процес формування Економічного союзу успішно відбувається лише в Європі. Тільки тут розвивається інтеграційне утворення, що досягло ступеня Економічного союзу, це – Європейський Союз.

Слід наголосити на передумовах інтеграції: для Європейського Союзу – вони економічні, а для НАФТА – не лише економічні, а й політичні.

Дійсно, Євросоюз відіграє структуроформуючу роль при формуванні моделей відкритих економік всіх країн Центрально-Східної Європи, механізму співробітництва з ними України. Він відіграє роль своєрідного ядра доцентрового руху, відповідно до чого визнає особли-

вості та динаміку інтеграційного процесу. Тому важливим є аналіз стану європейської інтеграції країн регіону та процесів управління такою інтеграцією, а також зіставний аналіз їх інтеграційних успіхів та відповідних перспектив для України.

Північноамериканська зона вільної торгівлі – НАФТА (North American Free Trade Area), за участі трьох країн – США, Канади, Мексики – являє собою умовно створену площину, в якій тісно переплітаються спільні інтеграційні інтереси, а саме: запровадження ефективних механізмів перебудови структури національних господарств, утворення економічних спілок, використання науководослідного потенціалу на основі міжнародного поділу праці, лібералізації світового ринку.

Угоду про НАФТА, яка набула чинності у 1994 р., можна вважати принципово новим етапом в процесі лібералізації торгівлі товарами і послугами, поступового скасування нетарифних бар'єрів у торгівлі товарами і послугами, ліквідації мит, інших заходів.

Відмітною рисою цього інтеграційного об'єднання є асиметричний характер участі, асиметрія рівнів розвитку, асиметрія інтенсивності двосторонніх економічних відносин [4, с. 321].

си в цьому регіоні досить глибокі. Так, для Канади – це реалізація на ринку США своєї продукції, для США канадський ринок є найбільшим порівняно з іншими зарубіжними ринками, для Мексики важливе значення мають господарські зв'язки із США. Різниця в розмірах ВВП на душу населення між Мексикою і США сягає 6,6 раза, а з Канадою – 4,1 раза. Такий істотний розрив в рівнях економічного розвитку країн-членів утруднює створення єдиного господарського комплексу.

НАФТА показує, що регіональне утворення може об'єднати країни з різними економічними потенціалами. Досягнення угоди про утворення Північноамериканської зони вільної торгівлі стало можливим тільки тоді, коли Мексика пішла шляхом реформ і досягла на ньому певних успіхів.

Утворення регіонального торгово-економічного об'єднання – процес складний і тривалий. Процес повинен розвиватися поступово. На перших етапах недоцільно створювати керівні центри, особливо якщо кілька країн переважають своїх партнерів. Усвідомивши це, у Вашингтоні до НАФТА підшли з належним тактом. Кожна країна-учасниця має свої економічно обґрунтовані причини участі в НАФТА, а саме:

МЕКСИКА	КАНАДА	США
<ul style="list-style-type: none"> – успішне виконання економічних реформ, модернізація економіки; – чистий експортер промислових товарів, що забезпечує стійке економічне зростання; – надійний доступ на найбільший у світі ринок; – збільшення потоку інвестицій; – новий експортний ринок; – залучення капіталів третіх країн 	<ul style="list-style-type: none"> – надійний доступ товарів на мексиканський ринок; – збільшення обсягів продажів у таких секторах, як: автомобілебудування, фінансові послуги, вантажоперевезення, енергетика, рибальство 	<ul style="list-style-type: none"> – вільний рух американських товарів і послуг; – вільний доступ для американських інвестицій; – захист прав інтелектуальної власності; – зростання конкурентоспроможності; – об'єднання високих технологій та інвестицій США з дешевою робочою силою Мексики і дешевими багатими природними ресурсами обох країн-сусідів

Вперше держава «третього світу» добровільно об'єдналася з двома високорозвинутими країнами. Це одне з найбільших і найбагатших об'єднань міжнаціональних ринків. Інтеграційні проце-

Незважаючи на те, що Канада та Мексика в межах НАФТА є досить скромними партнерами, що поступаються потенціалом сусідній супердержаві, вони швидко усвідомили привабливість цьо-

го об'єднання, отримавши потужний імпульс комерційної активності, посилення потоку інвестицій, прискорення зростання економіки і подолання проблем безробіття. НАФТА стала унікальною організацією, тому що вперше у світовій історії дві промислово розвинуті країни прийняли рішення об'єднати свої економіки з економікою країни, яка розвивається, що стало прецедентом у давньому діалозі «Північ – Південь» [5, с. 317].

Перенесення на мексиканську територію трудомістких, матеріаломістких та інших дорогих виробництв істотно впливає на зниження витрат і підвищення конкурентоспроможності американських товарів на ринку ЄС. Збільшення експорту призводить до збільшення кількості робочих місць.

Для США і Канади відкриваються нові горизонти взаємодії з країнами Латинської Америки. Спочатку це відбувається через зв'язки Мексики, яка має режим вільної торгівлі з п'ятьма державами Центральної Америки.

Основні переваги міжнародної економічної інтеграції таких об'єднань, як Європейський Союз (ЄС) та Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА):

ність діяльності НАФТА по лінії ЄС, але прагнення ряду південноамериканських країн приєднатися до цього економічного угруповання говорить про відповідність її структури розвитку інтеграційних процесів, що відбуваються нині у світі.

Список використаної літератури

1. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: навч. посіб. / Ю.Г. Козак. – Вид. 2-ге перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1118 с.
2. Беляев О.О. Політична економія: навч. посіб. / О.О. Беляев, А.С. Бебело. – К.: КНЕУ, 2001. – 328 с.
3. Газін В.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки): навч. посіб. / В.П. Газін, С.А. Копилов. – К.: Либідь, 2004. – 624 с.
4. Білоцерківець В.В. Міжнародна економіка: підручник / В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, В.К. Лебедева та ін.; за ред. А.О. Задой, В.М. Тарасевича – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
5. Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред. О.С. Кучика. – К.: Знання, 2005. – 497 с.

ЄС	НАФТА
<ul style="list-style-type: none"> – можливість протистояти конкурентам (США та Японії); – скасування національних кордонів на шляхах переміщення капіталів, товарів, послуг; – скасування національних кордонів для громадян (робочої сили); – уніфікація валютних, податкових, комунікаційних, транспортних, митних систем; – ліквідація митних бар'єрів 	<ul style="list-style-type: none"> – поступове усунення тарифних і нетарифних бар'єрів; – інтеграція ринків капіталів, технологій, праці, товарів; – незалежність від зовнішнього постачання енергоресурсів; – підвищення конкурентоспроможності північноамериканського регіону порівняно з західноєвропейським та азіатсько-тихоокеанським центрами

Висновки. Загалом ЄС і НАФТА сьогодні – провідні світові партнери і конкуренти, і від того, як вони будуть розвиватися в найближчі роки, багато в чому залежить майбутнє світового ринку та міжнародної торгівлі. Співробітництво між двома найбільшими регіональними організаціями було тим закономірним розвитком господарських відносин, якого не можливо уникнути. На сучасному етапі досить складно оцінити ефектив-

6. Грущинська Н.М. Теоретичні основи європейської економічної інтеграції України: монографія / Н.М. Грущинська. – К.: Вид. «Корбуш», 2008 – 232 с.

7. Евангелос Сискос. Глобальні стратегії європейської інтеграції: монографія / Сискос Евангелос; під ред. проф. О.Г. Белоруса. – Тернопіль: Астон, 2008. – 384 с.

8. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл; пер. с англ.;

под. ред. В.Л. Иноземцева. – М., 1999. – С. 167.

9. Лук'яненко Д.Г. Глобалізація та конкурентоспроможність: методологія досліджень і системних оцінок // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія: у 2 т. – Т. I / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Лук'яненко. Глобальна економічна інтеграція: монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 242 с.

10. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики / Т. Стоуньер // Новая техно-

кратическая волна на Западе. – М., 1986. – С. 394–413.

11. Тоффлер Э. Шок будущего – Future Shock / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2008. – 560 с.

12. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают: пер. с англ. / Р. Фостер; общ. ред. и вступ. статья В.И. Данилова-Данильяна. – М., 1987. – С. 125.

В статье рассматриваются проблемы и перспективы сотрудничества государств в различных международных региональных межгосударственных организациях. Исследуются особенности функционирования интеграционных объединений (на примере Европейского Союза (ЕС), Североамериканской зоны свободной торговли (НАФТА) и асимметрия отношений между ними.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, процессы глобализации, интеграционные группировки, Экономический союз, асимметрия уровней развития, ЕС, НАФТА.

This article examines the problems and prospects of cooperation in various international and regional intergovernmental organizations. The study features of operation of integration associations (for example: the European Union (EU), North American Free Trade Agreement (NAFTA)) and asymmetry of economic relations between them.

Key words: integration, integration processes, the processes of globalization, the integration grouping, economic union, asymmetry levels of development, EU, NAFTA.

Надійшло до редакції 21.09.2012.